

Ulkoministeriö/ Ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö

HEL7M0743-31

10.8.2018

Asia: Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja; Suomen neljännen toista määräaikaisraportin laatiminen

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta tuoda esiin näkemyksensä Suomen seuraavasta määräaikaisraportista. Ihmisoikeusliiton lausunto koskee lausuntopyynnön mukaisesti Suomen tulevaa teemaattista määräaikaisraporttia uudistetun peruskirjan **7, 8, 16, 17, 19, 27 ja 31** artikloista, jotka koskevat lasten, perheiden ja maahanmuuttajien oikeuksia. Lisäksi pyydetyksi kommentoimme komitean yleisiä johtopäätöksiä (2011 & 2015) sekä Suomea koskevia johtopäätöksiä 2011. Raportointi tapahtuu kaikkien artiklojen suhteen ajalta 1.1.2014 -31.12.2017.

Artikla 7: Lasten ja nuorten oikeus suojeluun

Artikla 7 kohta 5 ("..nuorten työntekijöiden ja oppisopimussuhteessa olevien oikeus kohtuulliseen palkkaan tai muihin tarkoituksenmukaisiin korvauksiin"):

- Suomessa palkattomat harjoittelut ovat edelleen yleisiä sekä toisen että korkea-asteen koulutuksessa.
- Viimevuosina Suomessa ovat yleistyneet niin kutsutut trainee-ohjelmat, joiden lopuksi osa osallistujista voi työllistyä yritykseen. Näihin ohjelmiin rekrytoidaan opiskelijoita ja vastavalmistuneita maistereita, jotka saavat ohjelman ajalta pientä korvausta tai matalaa palkkaa. Palkkauskäytännöt vaihtelevat suuresti eri alojen tai ohjelmien mukaan.

Artikla 16: Perheen oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun

Ihmisoikeusliitto muistuttaa, että saamelaiden lapsiperheiden tuen tarpeeseen tulee kiinnittää huomiota. Neuvolapalveluissa saamenkieliset lapset arvioidaan usein suomenkielisillä testeillä, perhepalveluissa ennaltaehkäisevän tuen saatavuus on sattumanvaraista ja lastensuojelussa saamenkielisiä sijaisperheitä tai muita sijaishuoltopalveluita ei ole saatavilla.

Artikla 17: Lasten ja nuorten oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun

Oikeusministeriössä selvitetään parhaillaan alaikäisavioliittojen sääntelytarvetta. Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan alaikäisten mahdollisuus avioliittoon poikkeusluvalla tulee kieltää Suomessa kokonaan. Ulkomailla solmittuja avioliittoja, joissa on osapuolena alaikäinen, ei tulisi Suomessa tunnustaa.

Komitean yleinen kysymys koskee tutkimusta romanilapsista peruskoulussa (Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean johtopäätökset 2011)

- Opetushallitus on viimeksi julkaissut romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsauksen vuonna 2011¹. Suomen viranomaiset eivät Ihmisoikeusliiton tietojen mukaan ole raportointijaksolla selvittäneet asiaa.
- Romanilasten peruskoulutuksen osalta Ihmisoikeusliitto haluaa tuoda esiin, että on tärkeää panostaa opetushenkilökunnan koulutukseen ja laadukkaisiin oppimateriaaleihin. Lisäksi keskeistä on myös koulutuksen ja materiaalien sisältö. Valitettavasti nykyisissä oppimateriaaleissa on esimerkkejä, joissa materiaali vahvistaa romanivähemmistöstä esiintyviä stereotyyppioita ja uusintaa syrjiviä käytäntöjä.

Komitean yleinen kysymys koskee paperittomien lasten oikeutta saada suojaa ja sairaanhoitoa
(Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean yleiset johtopäätökset 2011 kohdat 18–19)

- Niin kutsutut paperittomat ihmiset muodostavat erityisen haavoittuvan väestöryhmän, joilla on Suomessa ainoastaan rajoitettu oikeus terveyspalveluihin. Paperittomat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja heidän suojelun tarvettaan tulisi aina tarkastella lapsen edun näkökulmasta.
- Paperittomalla henkilöllä ei tällä hetkellä ole oikeutta saada terveyspalveluita kiireellistä sairaanhoitoa lukuun ottamatta. Suomen kansallisessa tarkemmassa lainsäädännössä on turvattu paperittomien lasten osalta vain kiireellinen hoito. Määritelmä on terveydenhuoltolaissa:
 - *"Kiireellinen sairaanhoito, mukaan lukien kiireellinen suun terveydenhuolto, mielen-terveyshoito, päihdehoito ja psykososiaalinen tuki on annettava sitä tarvitsevalle potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai vamman vaikeutumista."* (1326/2010, 50§)
- Esimerkiksi Helsingissä, Espoossa, Vantaalla, Turussa ja Tampereella on tehty paikallinen päätös, että paperittomat lapset saavat hoitoa kuten kuntalaiset.
- Lähtökohtaisesti lastensuojelulakia tulisi soveltaa kaikkiin lapsiin vanhempien oleskeluoikeudesta riippumatta. Paperittomalla lapsella on kuitenkin riski jäädä lastensuojelun ulkopuolelle ja käytännöt viranomaistoiminnassa paperittomien lasten kohdalla vaihtelevat.

Artikla 19: Siirtotyöntekijöiden ja heidän perheidensä oikeus suojeluun ja tukeen

Artikla 19 (4 alakohta) koskee **siirtotyöläisten työsyryntää** (migrant workers). Komitea kysyy, mitä toimenpiteitä on tehty tämän vähentämiseksi? (Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean johtopäätökset 2011)

Ihmisoikeusliitto keskittyy tämän artiklan kohdalla ainoastaan luonnonmarjapöimijöiden tilanteeseen.

- Ulkomaiset luonnonmarjojen pöimijät ovat Suomessa kokonaan työoikeuksien ulkopuolella. Ihmisoikeusliitto vaatii, että valtio turvaa ulkomaisille luonnonmarjojen pöimijöiden työoikeudet.

¹ https://www.oph.fi/download/140023_Romanioppilaiden_perusopetuksen_tilannekatsaus_2010-2011_ja_toimenpide-ehdotukset.pdf

- Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ja yrittäjien välinen nykyinen aiesopimus alaa koskevista pelisäännöistä ei ole riittävä poimijoiden oikeuksien näkökulmasta. Sopimus perustuu vapaaehtoisuudelle, ja edelleen poimijat jäävät vaille työntekijöiden oikeuksia tai palkkaturvaa, ilman työsuhdetta.
- Poimijat työskentelevät tyypillisesti seitsemänä päivänä viikossa, vähintään 12 tuntia päivässä. TEM:n omassa seurantaraportissa on todettu, että osan poimijoista tulot ovat jääneet selvästi alle sovitun 'minimiansion'.

19 artiklan 8 kohta koskee komitean tietopyyntöä ja kysymyksiä siitä, miten siirtotyöläisten lasten oikeudet ja lapsen etu toteutuvat tilanteessa, jossa lapsen huoltaja karkotetaan. (Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean johtopäätökset 2011)

Lapsen edun arvioinnissa on ollut puutteita viranomaistoiminnassa. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu (2018)² nostaa esiin ongelmakohtia, jotka koskevat lapsen edun arviointia Suomen ulkomaalaisasioissa. AOA:n mukaan lapsen käännettäminen edellyttää lapselle tehtyä omaa käännättämispäätöstä. Käännättämispäätös edellyttää aina lapsen edun arviointia ja arvioinnin tulee olla laaja-alaista ja perustua lapsen tilanteen yksilölliseen harkintaan.

Artikla 31: Oikeus asuntoon

Artikla 31 kohta 3 (kohtuuhintainen asuminen):

Erityisen haastavaa vuokra-asunnon saaminen on niillä, etenkin nuorilla aikuisilla, joilla on maksuhäiriömerkintöjä tai jotka ovat menettäneet luottotietonsa, sillä moni vuokranantaja edellyttää vuokralaiselta moitteettomia luottotietoja.

Komitea haluaa tietää, mikä on sosiaalisten vuokra-asuntojen (State-subsidised rented housing) liian pitkä odotusaika. Lisäksi komitea kysyy, seuraako toimenpiteitä siitä, jos odotusaika on liian pitkä? (Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean johtopäätökset 2011)

Ihmisoikeusliiton tietojen mukaan sosiaalisten asuntojen odotusajoille ei ole määritetty ylärajaa. Siten ei ole myöskään toimenpiteitä, joita seuraisi liian pitkistä odotusajasta.

Yleisesti pakolaisten oikeuksista (The rights of refugees under the Charter) Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean yleiset johtopäätökset 2015, kohta 21:

Raportointijaksolla turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa on heikennetty. Vuonna 2016 (ulkomaalaislain 9 §:n 2 momentti) tehtiin rajoituksia ulkomaalaisten mahdollisuuksiin saada oikeusapua kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa. Lainmuutoksen jälkeen oikeusapuun ei enää kuulu avustajan läsnäolo turvapaikkapuhuttelussa, jollei avustajan läsnäolo ole erityisen painavista syistä tarpeen.

² EOAK/5948/2016. Ratkaisu julkaistu kokonaisuudessaan osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/5948/2016>

Yhdenvertaisuusvaltuutetun, Turun yliopiston ja Åbo Akademin pilottitutkimus³ osoitti, että tutkimuksen kohteena olevien 18–34-vuotiaiden irakilaisten oikeudellinen asema heikkeni merkittävästi. Tarkastelujaksolla 2015 päätöksistä yhteensä 14 prosenttia oli kielteisiä ja jaksolla 2017 puolestaan 79 prosenttia päätöksistä oli kielteisiä. Pilottitutkimuksen mukaan muutosta eivät selitä lakimuutokset taikka hakijoiden profiili, vaan Maahanmuuttoviraston tulkintalinja kiristyi ao. tutkimuksen mukaan selvästi tutkimusjaksolla.

Vuonna 2017 toimeentuloedellytyksen ulottaminen toissijaista suojelua saaviin ja ehtojen kiristäminen myös turvapaikan saaneiden kohdalla on johtanut siihen, että perheenyhdistäminen on entistä vaikeampaa.

Vaikka mahdollisuus itsenäiseen oleskelulupaan lähisuhdeväkivallan uhreille lisättiin ulkomaalaislakiin (pykälä 54) elokuussa 2015, käytännössä hakijan on joskus hankalaa hankkia vaadittavaa näyttöä väkivallasta, koska hänellä ei ole koskaan ollut tilaisuutta tai mahdollisuutta kertoa siitä kenellekään. Myöskään nk. kunniaväkivallan tai tyttöjen sukuelinten silpomisen uhkaa ei aina huomioida esimerkiksi turvapaikkaprosesseissa. Näin ollen ei voida myöskään taata, etteikö väkivallan vuoksi suojelua tarvitsevia tyttöjä tai naisia koskaan palautettaisi maahan, jossa heitä saatetaan kohdella epäinhimillisesti tai halventavasti (esim. sukuelinten silpominen, pakkoavioliitto).

Kaari Mattila
pääsihteeri

Heli Markkula
vaikuttamistyön päällikkö

³ Elsa Saarikkomäki, Nea Oljakka, Johanna Vanto, Elina Pirjatanniemi, Juha Lavapuro, Anne Alvesalo-Kuusi: [Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017. Pilottitutkimus 18–34-vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä](#)